

Eupithecia pygmaeata

Dvärgmalmätare

Fjärilar, Mätare

NE

NA

LC

DD

NT

VU

EN

CR

RE

Nära hotad (NT)
A2bc; B2ab(i,ii,iii,iv,v)

Klass: Insecta (egentliga insekter), **Ordning:** Lepidoptera (fjärilar), **Familj:** Geometridae (mätare), **Släkte:** *Eupithecia*, **Art:** *Eupithecia pygmaeata* - dvärgmalmätare (Hübner, 1799) **Synonymer:**

Kännetecken

Den minsta av malmätarna är vanligen enfärgat brun med en svagt antydd vitaktig linje genom sömfältet på framvingarna och en större vit punkt i bakhörnet på både fram- och bakvingarna. Den nordliga svenska populationen ser dock annorlunda ut. Fjärilar från norra Finland och Norrbotten har fint, ljust tvärstrimmiga vingar och i norra Jämtland är den intermediär, dvs. svagare strimtecknad. Individer med tydligare teckning har namngivits *f. pseudozibellinata* Dietze. Vingspann 14-17 mm.

Utbredning och status

Dvärgmalmätare är utbredd över hela landet, men är nästan överallt sällsynt och utpräglat lokal, vilket avspeglas i den stegvisa redovisningen av känd utbredning i Sverige. Arten var 1885 endast känd från Skåne och Öland. Fram till 1943 tillkommer Gotland och Dalarna. Mellan 1943-1953 rapporterades första fynden från Halland, Småland, Uppland, Västmanland, Gästrikland, Härjedalen, Ångermanland, Västerbotten och Åsele lappmark. Arten har idag påträffats i alla landskap utom Gotska Sandön, Östergötland, Hälsingland, Lycksele-, Pite- och Lule lappmarker. I vissa delar av landet har arten påträffats så sällan att det är befogat att misstänka att påträffade fjärilar antingen är migranter från mer avlägsna förekomstområden, eller endast mer tillfällig etablering. I Västergötland, Göteborgstrakten, Brottkärr, St. Amundön och Brännö, samt Bohuslän, Björkö har således dvärgmalmätaren endast påträffats i enstaka individer 1942, 1955, 1962, 1963, 1965 och 1972. Från Halland finns möjligen endast ett exemplar från Torup utan årtal, troligen från början av 1900-talet, och från Dalsland endast ett exemplar 1975. På Öland först under 1998 påträffad lokalt talrik vid Bjärby och Vedborms träsk men under 2000-talet på fler lokaler bl.a. vid Horn i norr. Sydgränsen för områden i Mellansverige, där dvärgmalmätaren påträffats talrikt eller vid upprepade tillfällen är möjligen: Värmland, Väse 1965-1980, Närke, Laxå 1982, Västmanland, Nora 1975-1990, Lindesberg 1995-2006, Uppland, Sollentuna 1988-1990-talet. I övrigt i Stockholmstrakten endast påträffad i ett fåtal individer i Södermanland, Enskede 1970, Haninge 1995 och Uppland, Bogösund 1974. Första fynden i Gästrikland på många år gjordes i Årsunda 1997. Arten är även under de senare åren betydligt oftare påträffad i norra Värmland, Stöllet, Dalarna, Borlänge och Siljanringsområdet, och vidare norrut längs Österdalälven. I nordligaste Jämtland, Frostviken, Raukasjö och Torne lappmark, Jebrenjokk når dvärgmalmätaren trädgränsen. Arten är dock mycket lokal och vanligen fåtalig också i Norrland, men något oftare påträffad vid älvstränder i Västerbotten, Hällnäs och Norrbotten, Överkalix och Pajala. Endast från Klarälvens strandängar vid Stöllet omtalas en lokal massförekomst år 1981. Artens status och utbredning i Sydsverige är något oklar. Fem exemplar påträffades på Skåne, Kullaberg mellan 1953-1958. Ett par inlandsfynd finns från Småland, Växjö 1916 och Åseda 1989. Då arten är knuten till ängsmark är det remarkabelt att fynd ännu saknas från Östergötland som redovisar störst areal slättermark i Sverige. I Danmark förekommer dvärgmalmätaren över hela landet, men är mycket lokal och endast påträffad i större antal vid ett fåtal tillfällen, bl a i Nordöstjylland, Skiveren och Hulsig söder om Skagen, Flamsted söder om Ålborg 1980-1985 och på nordöstra Fyn, Bogensö strand 1981. I Norge är dvärgmalmätaren glest utbredd i ett sydligt område från Rygge i Östfold till Vestfold och Akershus, vidare på Sörlandet funnen i Bjelland och Søgne i Vest-Agder. I norr påträffad i Sör-Trøndelag, Dividal och Signaldalen, i södra Nordland, Junkerdalsura i Saltdalen, Troms, Alta i inre Finnmark och Sör-Varanger i östra Finnmark. Det saknas fynd från Västlandet och norra delen av Östlandet. Enligt Haanshus katalog (1933) även påträffad i Hedmark, Opland och Telemark, uppgifter som senare strukits. I Finland är dvärgmalmätaren funnen i alla provinser med undantag av östra Kemin Lappi. Den är påträffad vid Muonio vid svenska gränsen. Arten anges som tämligen allmän i Finland och allmän i Östkarelen i Ryssland. I Tyskland är arten lokal och sällsynt, sydligast påträffad i Mittelgebirge. I Storbritannien är den mycket lokal och tämligen sällsynt, glest utbredd från East Anglia och Warwickshire, norrut till Cumbria, Yorkshire, Wales, Isle of Man och Skottland, i norr till Orkneyöarna. På Irland funnen i norr och väster. Världsutbredningen sträcker sig från Nordvästeuropa, Baltikum och Polen till Ryssland. Den uppfattades tidigare som en holarktisk art, men den i Nordamerika förekommande populationen anses idag tillhöra en annan art.

Ekologi

Dvärgmalmätaren kan påträffas på flera olika typer av blomrika, men gräsdominerade öppna marker. De flesta är slåtterängsmarker som tagits ur hävd, både friska och fuktigare. Lokalerna i Värmland och Norrbotten är vinter- och våröversvämmade ängsmarker vid älvar, i Västmanland i fuktiga, tidigare betade eller slåtrade ravinslänter på sandjord vid åar och bäckar, i Dalarna i stenrösfyllda fuktiga gropar på kalkrik odlingsmark och i Jämtland och Torne lappmark på genomsilad näringsrikare jord vid sydvända klippor i fjällbjörkskog. I Östkarelen förekommer arten även på soligena kärr. Livsmiljöerna utgör alltid öppna, solexponerade miljöer, ibland med ett mindre antal träd. Möjligen utnyttjar arten främst kantzonen mellan torr och våt mark, samt här endast småytor där florans utformats av återkommande störningsfenomen som gynnar värdväxternas konkurrens med gräsarterna. Uppgifterna om värdväxter i nordisk litteratur är sannolikt främst hämtade från Mellaneuropa och dessa anges vara: hönsarv, *Cerastium fontanum* (*holosteoides*, *caespitosum*), lundarv, *Stellaria nemorum*, sprödarv, *Myosoton aquaticum*, buskstjärnblomma, *Stellaria holostea* och fältarv, *Cerastium arvense*. I norra Sverige har dvärgmalmätaren vid sidan av hönsarv sannolikt även någon annan närbesläktad värdväxt. Fjärilen flyger i södra Sverige och Danmark från sista dagarna i maj till mitten av juni. I Danmark och norra Tyskland med en partiell andra generation i slutet av juli och början av augusti. I Norrland flyger arten vanligtvis från tredje veckan i juni till andra veckan i juli. Svärmningen startar vanligtvis när solen ännu lyser under sena eftermiddagen. Den flyger även under natten och lockas då ibland till UV-ljus. Larverna utvecklas från juni till augusti och livnar sig av värdväxternas blommor och fröämnen. Förpuppningen sker i jorden och puppan kan övervintra två gånger. Enligt (troligtvis) engelska källor som regel två gånger och ibland tre gånger.

Hot

Dvärgmalmätaren tillhör de arter som förväntas reagera starkt negativt på moderniseringen av slåtter med ensilering och på intensivare bete utan att betesmarkerna emellanåt lämnas utnyttjade. Jordbruksverkets regelverk för generell miljöersättning vid beteshävd med krav på låg grässvål vid avslutad säsong och kontinuitet i hävden gör att vissa ytor överutnyttjas medan övriga ytor oftare lämnas till igenväxning av högre örter som älgört, hundkåx och höga gräsarter. I övrigt hotas arten av igenplantering av betesmarker. Den hotas även av dikningsföretag av tidvis översvämmad mark och vattenregleringar i älvar som omintetgör den naturliga störningsregimen av regelbundet översvämmade ängsmarker. I övrigt är artens förekomstområden i olika typer av kantzoner så små att de riskerar att förintas av en mängd slumpmässiga orsaker, t.ex. den idag avsevärt bredare vägkantsslåttern, då denna sker för tidigt.

Åtgärder

Livsmiljöerna för dvärgmalmätaren är så mångformiga att förslag till åtgärder kräver individuell utformning. En närmare studie över artens skilda livsmiljöer och värdväxter är önskvärd. Värdväxterna är delvis opportunistiska och relativt konkurrenssvaga. Sannolikt gynnas dvärgmalmätaren av ett extensivt bete av nötboskap eller hästar, men kanske främst i perioder av ohävd. Fårbete lär inte gynna värdväxterna, men kan kanske rekommenderas som startåtgärd vid restaurering av igenväxande betesmarker som en längre tid varit ur bruk och fått en högrörtflora. I Sollentuna försvann dock arten till följd av ett alltför intensivt fårbete. Om slåtter skall skapa livsförutsättningar för arten måste skörden ske så sent att larvutvecklingen avslutats, vilket numera endast sker på ångar med höga naturvårdsintressen. I Klarälvsdalen gynnas arten sannolikt av trädesbruket på mindre åkrar på meanderslingornas halvöar, som ibland översvämmas av älven som då ojämnt avsätter sediment på ett vis som kan påminna om jordbrukets skapande av blottlagd jord där värdväxterna kan blomma upp.

Litteratur

- Aarvik, L., Hansen, L.-O. & Kononenko, V. 2009. *Norges sommerfugle - Håndbok over Norges dagsommerfugler og nattsvärmere*. Norsk Entomologisk forening, Oslo.
- Eliasson, C. 1973. Fjärilar på Brännö. *Nerikes Ent. sällskaps årsskrift* 5: 37-40.
- Forster, W. & Wohlfahrt, Th., A. 1981. *Die Schmetterlinge Mitteleuropas; Spanner (Geometridae)*. Francksches verlagshandlung, Stuttgart.
- Frendin, H. 1943. Lepidopteroogeografiska iakttagelser i Tunabygden. *Ent. Tidskr.* 64: 129-159.
- Haanshus, K. 1933. Fortegnelse over Norges Lepidoptera. *Norsk Ent. Tidskr.* bd. III:3.
- Hoffmeyer, S. 1966. *De danske målere*. Universitetsforlaget, Aarhus.
- Kaisila, J. 1947. Die Makrolepidopterenfauna des Aunus-Gebietes. *Acta Ent. Fenn.* 1: 1-112.
- Koch, M. 1983. *Wir bestimmen Schmetterlinge. IV teil; Spanner*. Neumann-Neudamm Verlag, Radebeul.
- Källander, C. 1998. Årets fjärilsfynd från Gästrikland 1997 (Lepidoptera). *Insectifera* 6: 7-21.
- Lampa, S. 1885. Förteckning öfver Skandinavians och Finlands Macrolepidoptera. *Ent. Tidskr.* 6(1-3): 1-137.
- Lind, J. 1997. Fjärilar i Trosa-Mörkö 1996. *Graphosoma* 12(1): 6-7.
- Lindeborg, M. 1999. Fjärilsfynden i sydost 1998. *Lucanus* 4(1): 19-29.
- Lingonblad, B. 1944. Iakttagelser över finska Lepidoptera III. Muonio, Enontekiö (Lkem, Le). *Not. Ent.* 24(3-4): 65-71.
- Lühr, C. F. & Hegvik, H. Macrolepidoptera fra en reise i Nord-Norge i august 1977. *Atalanta norvegica* 3(2): 50-52.
- Nordström, F., Wahlgren, E. & Tullgren, A. 1935-41. *Svenska fjärilar*. Nordisk familjeboks förlag, Stockholm.
- Nordström, F. 1943. Förteckning över Sveriges storfjärilar. *Catalogus Insectorum Sueciae. Opusc. ent.* 8: 59-120.
- Nordström, F. 1953. *Catalogus Insectorum Sueciae; additamenta ad partes I-X. Opusc. ent.* 18: 75-87.
- Norgaard, I. & Nielsen, P. S. 1988. *Fund af storsommerfugle i Danmark 1961-86*. Lepidopterologisk forening.
- Opheim, M. 1975. Nye lokaliteter for norske lepidoptera samt sjældnere funn VIII. *Atalanta norvegica* 2(4): 111-119.
- Opheim, M. 1980. Nye lokaliteter for norske lepidoptera samt sjældnere funn XII. *Atalanta norvegica* 3(6): 141-144.
- Palmqvist, G. 1981. Intressanta fynd av Macrolepidoptera i Sverige 1980. *Ent. Tidskr.* 102: 99-104.
- Palmqvist, G. 1982. Intressanta fynd av Macrolepidoptera i Sverige 1981. *Ent. Tidskr.* 103: 89-95.
- Palmqvist, G. 1983. Intressanta fynd av Macrolepidoptera i Sverige 1982. *Ent. Tidskr.* 104: 55-58.
- Palmqvist, G. 1984. Intressanta fynd av Macrolepidoptera i Sverige 1983. *Ent. Tidskr.* 105: 81-88.
- Palmqvist, G. 1996. Intressanta fynd av storfjärilar (Macrolep.) i Sverige 1995. *Ent. Tidskr.* 117: 35-48.
- Rydén, H. 1961. *Kullabergs storfjärilar*. AB Kullabergs natur; häfte 5, Lund 1961.
- Skinner, B. 1984. *Colour identification guide to moths of British Isles*. Penguin Books Ltd, Harmondsworth.
- Skou, P. 1984. *Nordens målere*. Danmarks dyreliv Bind 2. Apollo books, Stenstrup.
- Svensson, I., Gustavsson, B., Imby, L., Elmquist, H., Hellberg, H. & Palmqvist, G. 1994. *Catalogus Lepidopterorum Sueciae*. Naturhistoriska riksmuseet & Entomologiska föreningen i Stockholm.

Författare

Claes U. Eliasson 1996. Rev. Claes U. Eliasson 1999, 2010.